

به نام پروردگار جهانیان

علوم و فنون پایه یازدهم

درس نهم : استعاره

دبیر: معصومه محمودی

سال تحصیلی: ۱۴۰۰/۹۹

استعاره: آوردن لفظی در معنی غیر معنی اصلی خود.

مثال: تبی دارم که گرو گل ز سنبل سایه بان دارد. توضیح: منظور از «بت» معشوق است نه معنی ظاهری و لغوی آن هم چنین

منظور از «گل و سنبل» هم معنی ظاهری آنها نیست بلکه منظور «چهره و زلف یار» است.

*در حقیقت استعاره همان تشبیه است. با این فرق که یکی از طرفین تشبیه (مشبه یا مشبه به) حذف نمی شود.

انواع استعاره:

* اگر مشبه حذف شود و مشبه به بیاید: استعاره مصرّحه (آشکار).

* اگر مشبه به حذف شود و مشبه با لوازم مشبه به بیاید، استعاره مکنیه (پوشیده).

* استعاره مصرّحه: بیان مشبه به و اراده تمامی ارکان تشبیه است.

* علت نامگذاری استعاره مصرّحه: آن است که از طریق مشبه به، به آسانی می توان به وجه شبه و مشبه دست یافت چون مشبه به در داشتن

وجه شبه، قوی تر از مشبه است.

* هدف از استعاره مصرّحه: اغراق، تاکید، ایجاز محسوس و عینی کردن امور و ...

تفاوت های استعاره با تشبیه:

تشبیه ادعای همانندی است اما استعاره ادعای یکسانی.

در استعاره: تشبیه به فراموشی سپرده می شود گویی مشبه، فردی از افراد مشبه به است.

استعاره از تشبیه رساتر و خیال انگیز تر است و در بر انگیختن عواطف موثر است چون خود از درون تشبیه بلیغ که از رساترین

نوع تشبیه است، خلق می شود.

استعاره ذهن را با شگفتی، درنگ و جستجو روبرو میسازد و زیبایی آن نیز برخاسته از همین معنی است. مثال:

طراوت گل و بوی بهار من دارد.

گلا و تازه بهارا، تویی که عارض تو

توضیح: می بینیم که منظور از «گل» و «بهار» در مصراع اول همان گل و بهار حقیقی است ولی در مصراع دوم منظور از

«گل» و «بهار» معشوق شاعر است و این منظور شاعر را از روی شباهت مشبه (معشوق) و مشبه به (گل و بهار) می فهمیم. توج

(دلایل کشف مشبه از مشبه به در بیت فوق).

۱- وجود نشانه ای که ذهن را از معنی اصلی باز می گرداند.

۲- آشکاری وجه شبه یعنی صفت مشترک میان طرفین تشبیه به قدری آشکار است که مشبه به بلافاصله مشبه را به یاد

میآورد.

* هرچه کاوش ذهنی بیشتر باشد لذت ادبی بیشتر است، زیبایی و رسایی استعاره نیز در همین نکته است.

نفسی بیا و بنشین ، سخنی بگو و بشنو   که به تشنگی بمردم بر آب زندگانی

توضیح: شاعر نیاز خود را به تشنگی و دوست را به آب زندگانی مانند کرده است. لذا در این بیت دو استعاره داریم

چون: اولاً تشنگی و آب در معنی اصل به کار نرفته است. ثانياً تشنگی و آب مشبه به دو تشبیه است که همه پایه های آن حذف

شده اند.

توجه:

غرض شاعر از این دو استعاره اغراق در زندگی بخشی محبوب است.

*زیبایی این هنر شاعرانه در این است که شاعر شباهت مشبه را به مشبه به به حدی می داند که آنها را یکسان می بیند و این

یکسانی را غیر قابل انکار می داند که نیازی به ذکر طرف دیگر نمی بیند پس استعاره مصرحه تشبیه بلیغی است که مشبه آن

حذف می گردد و مشبه به بیان می گردد.

استعارهٔ مکنیه:

* این استعاره مشبیه است که به همراه یکی از اجزای یا ویژگی های مشبه به می آید.

* به عبارت بهتر اگر در تشبیهی مشبه به حذف شود و مشبه، به همراه یکی از ویژگی های مشبه به یا به همراه وجه شبه ذکر

شود استعارهٔ مکنیه است.

مثال: به صحرا شدم عشق باریده بود. توضیح: شاعر در ذهن خود «عشق» را به «باران» تشبیه کرده است که بیارد حال

«باران» حذف شده و «باریدن» که از لوازم باران است به همراه مشبه (عشق) آورده شده است.

انواع استعارهٔ مکنیه:

۱- جزء یا ویژگی «مشبه به» به «مشبه» اضافه می شود: اضافهٔ استعاره مانند کنگرهٔ عرش.

۲- جزء یا ویژگی «مشبه به» به صورت یک گزاره به «مشبه» که نهاد جمله است نسبت داده می شود: اسنادی مانند:

به صحرا شدم عشق باریده بود (عشق از جهت باریدن مانند باران است).

نهاد گزاره مشبه وجه شبه ادات مشبه به

* شرط زیبایی استعارهٔ مکنیه در گرو آن ویژگی است که از «مشبه به» انتخاب و به صحرا، «مشبه» ذکر می‌شود.

تشخیص: استعارهٔ مکنیه ای مه مشبه به آن انسان باشد. مانند: رخ اندیشه، برای اندیشه رخ قائل شده که صفت انسانی است.

تفاوت استعاره مکنیه با تشبیه و استعارهٔ مصرّحه:

* **استعاهٔ مکنیه :** از تشبیه و استعارهٔ مصرّحه بلیغ تر و موثرتر است. زیرا ذهن برای فهم آن نیازمند دقت ، تأمل و تلاش

بیشتری است و از این رو لذت بیشتری می برد.

*استعارهٔ مکنیه: از استعارهٔ مصرّحه اغراق بیشتری دارد زیرا در آن «مشبه» برتر از «مشبه به» انگاشته میشود و بارزترین

ویژگی مشبه به ، به آن افزوده می‌گردد.

تفاوت نمودار استعارهٔ مکنیه / مصرّحه و تشبیه:

*تشبیه: مشبه + مشبه به + ادات + وجه شبه

*استعاره های مصرّحه: «مشبه به» به تنهایی

* استعارهٔ مکنیه:

مشبه + یکی از لوازم یا ویژگی های مشبه به.

مثال های دیگر:

قضا چون زگردون فروهشت پر همه زیرکان کور گردند و کر

توضیح:

شاعر «قضا» را به «عقابی» مانند کرده است که پر دارد و می تواند در آسمان پرواز کند و از نیرومندترین پرندگان است.

(همان طور که قضا نیرومند است و انسان در برابر او ناتوان) «پر فروهستن» را به عنوان یک ویژگی بارز مشبه به (عقاب) به

مشبه (قضا) نسبت می دهد.

منزل آن مه عاشق کش عیار کجاست

ای نسیم سحر آرامگه یار کجاست

توضیح:

وقتی شاعر نسیم سحر را مورد خطاب قرار می دهد آن را همانند انسان تصور می کند و از این طریق به آن جان می بخشد. «ای» از لوازم «مشبه به» است که شاعر قبل از «مشبه» می آورد تا نشان دهد که «مشبه به» او انسان است بنابراین هر چیزی که مورد خطاب واقع می شود اگر انسان نباشد یک استعارهٔ مکنیه و یک تشخیص است.

نکته:

استعارهٔ مصرّحه که به جای انسان به کار رود اگر مورد خطاب نیز قرار گیرد تغییر نخواهد کرد مانند: «ای غنچهٔ خندان»

که استعاره از یار است و حرف ندا در آن بی تاثیر است.

*هر تشخیصی استعارهٔ مکنیه است. اما هر استعارهٔ مکنیه ای تشخیص نیست.

پایان